

TEMES

Una crítica als índexs de revistes a Catalunya

Antoni Guirao Motis

HISTORIADOR

Cal definir la publicació dels índexs de revistes com un fet essencial per a la historiografia catalana i, al mateix temps, com un acte de normalitat que necessàriament l'hauria de conduir, quant als mitjans disponibles, al nivell de les europees dels voltants. Signifiquen un esforç de sistematització i d'ordenació de continguts posats a l'abast dels investigadors i, juntament amb la publicació d'introduccions de les revistes, poden ser essencials per al coneixement dels trets essencials de les publicacions i dels seus col·laboradors habituals, així com dels temes que més interessaven als equips de redacció.

Pel que fa a les introduccions que acompanyen la publicació dels índexs, han de complir una sèrie de requisits i han de situar la publicació dins del seu context històric, periodístic i literari, i també tenir sempre present el seu caràcter definitori de la publicació respectiva.

Si fos possible, caldria localitzar els orígens de la publicació a tractar, definir el paper del seu director i l'equip de redacció i també seria interessant apuntar la seva adscripció a escoles o ideologies. D'altra banda, cal tractar la manera com es finança i la distribució i els preus.

Aquests estudis també han de contribuir al coneixement de les dades tècniques bàsiques de les revistes, el que podríem denominar *fitxa*, que ha

d'incloure dades com ara el període de publicació, la periodicitat, les pàgines per número, el tipus de numeració (per fascicle o anual), el format de la revista, les dimensions de la caixa, el tipus de lletra, la qualitat del paper en què s'imprimeix o si conté il·lustracions. Però, sobretot, cal estudiar-ne l'organització interna en seccions i si aquesta canvia al llarg del temps.

S'han de caracteritzar les èpoques de la revista i definir si aquestes responen a criteris periodístics o si cal recórrer a argumentacions polítiques o d'altres tipus per tal d'explicar les diferents èpoques i veure si aquestes tenen reflex en l'organització tècnica i periodística de la revista.

Cal tractar dels temes i de les principals aportacions de la publicació i apuntar els principals col·laboradors. També és important relacionar la publicació amb d'altres d'europées de la mateixa època o, en un altre sentit, donar a conèixer el seu paper en la difusió d'escoles estètiques, polítiques o socials o de l'obra de literats o intel·lectuals de la seva època.

Quant als índexs pròpiament dits, és essencial la publicació sistemàtica dels articles ordenats alfabèticament per autors i/o institucions. També cal adjuntar els índexs temàtics i onomàstics de col·laboradors, d'autors citats i d'institucions, lligat a l'anterior per la numeració dels articles o per altres sistemes. Aquests índexs no sols han de permetre localitzar els articles dins la publicació, sinó que també haurien de facilitar la ubicació de debats, del tractament de temes i dels col·laboradors. Tampoc s'hauria de descartar la incorporació d'elements qualitatius, en forma de breus valoracions de contingut i d'informació als lectors.

Així mateix són interessants les aportacions més sectorials com ara la publicació d'índexs d'il·lustracions o de poesies, entre moltes altres.

A Catalunya, cal valorar la tasca de l'Editorial Barcino, que, a través de la seva col·lecció Biblioteca Renaixença. Textos, Documents, Estudis, ha publicat els índexs de revistes com ara *Lo Gay Saber*,¹ *La Renaixença*² i

¹ Maria Carme RIBÉ, *Índexs de "Lo Gay Saber"* (Barcelona, 1868-1869, 1878-1883), Editorial Barcino (Col·lecció Biblioteca Renaixença. Textos, Documents, Estudis, 4), Barcelona, 1988.

² Carola DURAN I TORT, *Índexs de "La Renaixença"* (Barcelona, 1871-1880), Editorial Barcino (Col·lecció Biblioteca Renaixença. Textos, Documents, Estudis, 7), Barcelona, 1998.

L'Avenç,³ però també ens referirem a l'estudi de Maria Carme Ribé sobre *La Revista*,⁴ que, publicat per la mateixa Editorial Barcino, s'inscriu dins les Publicacions de La Revista. Cal destacar, doncs, la voluntat d'aquesta editorial de publicar uns índexs que són molt importants per als estudiosos de les publicacions des dels camps del periodisme, la literatura i la història.

En aquest article ens referirem, doncs, als estudis sobre aquestes quatre revistes, que seran vistos des d'una postura crítica seguint els criteris abans exposats, però tenint present, d'entrada, que són valorats, tots ells, com a aportacions imprescindibles per als estudis historiogràfics catalans.

Cal parlar de disparitat de criteris a l'hora d'afrontar l'estudi de les revistes que afecten tant els índexs com els estudis introductoris que volen donar una visió àmplia de les diferents publicacions.

En primer terme, cal plantejar que la seqüència cronològica de la publicació dels estudis sobre revistes —que seria la següent: *La Revista* (1983), *Lo Gay Saber* (1988), *L'Avenç* (1990), *La Renaixensa* (1998)— denota una progressiva complexitat en els plantejaments, tant de les introduccions com de l'organització dels índexs, amb l'excepció del que Maria Carme Ribé dedica a *La Revista*, que cal considerar-lo no com la publicació d'un índex exhaustiu, sinó selectiu, que adjunta segons un estudi general sobre aquesta revista.

Podem dir que la introducció que precedeix l'índex de *Lo Gay Saber*, tot i informar de tots els elements més importants d'aquesta revista, és menys complex que els dels estudis introductoris de *L'Avenç* i de *La Renaixensa*. En els estudis introductoris a aquestes dues revistes, complementàriament, s'aporten una sèrie de dades molt importants, que ens donen a conèixer millor els períodes de publicació respectius, els col·laboradors més importants, les temàtiques tractades o les anàlisis i la qualitat dels gravats o reproduccions gràfiques.

En els estudis introductoris als índexs, abans citats, podem veure que totes van tenir publicacions precedents, ja fossin projectes no reeixits, com ara *La Gramalla* per *La Renaixensa* o *Lo Velografo* respecte de *L'Avenç*, o

³ Maria CAPDEVILA; Maria Carme ILLA, *Índexs de la revista "L'Avenç"*, Editorial Barcino (Col·lecció Biblioteca Renaixença. Textos, Documents, Estudis, 5), Barcelona, 1990.

⁴ Maria Carme RIBÉ, "*La Revista*" (1915-1936) *la seva estructura, el seu contingut*, Editorial Barcino (Col·lecció Publicacions "La Revista". Segona sèrie, 43), Barcelona, 1983.

antecedents importants dels quals es consideraven continuadores, com el *Diari Català* des de *L'Avenç* o les que volien completar, com feia *Lo Gay Saber* respecte al *Calendari Català*. Una altra relació de continuïtat es va donar entre *La Cataluña* i *La Revista*.

Un aspecte molt relacionat amb la vida de les publicacions i les seves precedents és l'estudi del paper de la direcció, de l'equip de redacció i dels col·laboradors més destacats, essencials a l'hora d'explicar les línies editorials i la vida de les revistes. Són aspectes que tenen el seu espai en les introduccions als índexs estudiats i que es desenvolupen a mesura que es detecten diferents èpoques en les revistes, que en quasi tots els casos coincideixen amb canvis en la direcció i, sovint, en la redacció i en els col·laboradors de les revistes, a més d'orientació editorial.

També es tenen presents els canvis en les empreses editorials. En el cas de *L'Avenç*, Capdevila i Illa destaquen el paper de Jaume Massó, com a finançador de la revista, fet que permet l'aparició i el desenvolupament de les diferents línies editorials, com la que es dóna sota la direcció de Ramon D. Perés. Però com ens expliquen les mateixes autores, la marxa de Massó cap a Anglaterra provoca una crisi en la revista, que sols el seu retorn a Barcelona, l'any 1891, permet superar.

En el cas de *La Renaixensa* la incorporació de Guimerà, l'any 1873, com a secretari de redacció i com a col·laborador habitual, es converteix en essencial en la configuració de la línia editorial de la revista i en la definició d'una etapa, tal com explica Maria Carme Ribé.

L'estudi dels continguts i de les idees és un altre element central en les introduccions als índexs. És en aquest aspecte —en què podem destacar, juntament amb la descripció de les diferents etapes, un tractament temàtic—, on trobem les principals diferències en les introduccions als índexs. Cal incloure aquí temes com per exemple l'estudi de les diferents línies editorials, la divisió en seccions, l'estudi dels continguts, les periodicitats i l'etapa de publicació.

Temàticament també es reflecteixen les diferents complexitats en les introduccions als índexs. Més amunt ja s'apunta com el treball de Maria Carme Ribé sobre *Lo Gay Saber* cal considerar-lo el menys complex. En canvi, el de la mateixa autora sobre *La Revista*, que és presentat com un estudi sistemàtic de la publicació i dels seus almanacs, se centra en els continguts, l'organització interna i la seva vinculació al noucentisme, però amb

aportacions importants d'autors d'altres escoles, en els camps de la literatura, l'estètica, i també de la política, la pedagogia, la cultura, la llengua i la filosofia, entre d'altres.

D'altra banda, també els treballs de Maria Capdevila i Maria Carme Illa sobre *L'Avenç* i el de Carola Duran sobre *La Renaixensa*, presenten una definició prou acurada de les temàtiques tractades en les diferents etapes de les revistes i estudien els canvis en l'organització en seccions.

Per fi, cal remarcar que en els plantejaments generals dels estudis sobre revistes destaca essencialment el tractament de temes relacionats amb la història de la literatura. Tot i així, les introduccions als índexs no estan exemptes de la definició dels diferents contextos històrics —potser són més evidents en l'estudi de Carola Duran sobre *La Renaixensa* que en els altres—, però sempre dins del marc que marca l'ambient literari i cultural.

Un aspecte més oblidat seria el que situaria les revistes dins el marc de la història del periodisme o el que podríem relacionar amb la contextualització de les publicacions dins un marc més ampli de relacions culturals, ja sigui l'espanyol o l'uropeu, amb l'excepció de la citació de Carola Duran, que defineix *La Ilustración Española y Americana* com a model de *La Renaixensa*. Tenen un tractament adequat, en canvi, aspectes com ara l'evolució gràfica de les revistes i la seva distribució interna en seccions.

En un altre nivell, cal situar l'anàlisi dels aspectes més físics i tècnics. En totes les introduccions als índexs hi ha un treball prou acurat entorn d'aspectes com ara el format exterior de les publicacions, les dimensions de la caixa, els encolumnats, el nombre de pàgines i la periodicitat en què es publiquen; i es fa saber els canvis en qualsevol d'aquests aspectes al llarg de la vida de les revistes; de manera menys habitual s'informa del preu de les publicacions. Més difícils de conèixer són les dades de tiratge i del nombre de subscriptors, que normalment es coneixen de manera indirecta, a través de comentaris en els epistolaris d'algun membre de la direcció.

En l'elaboració dels índexs, trobem bàsicament dos tipus de criteris en els quatre casos estudiats. En primer terme, cal parlar dels criteris qualitius i selectius que utilitza Maria Carme Ribé en l'elaboració dels índexs en el seu estudi sobre *La Revista*. Organitza els índexs en divisions basades en criteris literaris. Aquestes divisions són les següents: «Poesia catalana», «Poesia estrangera», «Teatre català», «Teatre estranger», «Prosa imaginativa i no

imaginativa catalana», «Prosa imaginativa i no imaginativa estrangera», «Assaigs d'autors catalans», «Assaigs d'autors estrangers», «Crítica literària catalana» i «Crítica literària estrangera». En els articles es fa constar, el volum de *La Revista*, l'any d'edició, el número o números de les revistes en què es troben i les pàgines en què apareixen els articles. També se citen els articles publicats en l'Almanac.

És un criteri d'elaboració molt valuós ja que organitza el gruix més important dels articles publicats per *La Revista* en grans blocs temàtics, però, com la mateixa autora reconeix, els seus índexs no pretenen ser exhaustius. El problema més important d'aquest tipus d'organització no sols es deriva d'una utilització limitada de grans categories, sinó de la manca de flexibilitat, ja que no permet la localització de debats, categories ideològiques, professionals o socials. A més, Maria Carme Ribé només utilitza criteris literaris i n'oblida d'altres d'interessants per a altres camps d'investigació social. Però en tot cas, no es pot descontextualitzar la crítica i cal reconèixer la categoria i la importància del treball sobre *La Revista* de Maria Carme Ribé.

Els altres tres treballs estudiats, en canvi, sí que utilitzen els índexs sistemàticament ordenats amb el sistema alfabètic discontinu. En tot cas, podem localitzar diferents nivells de complexitat en el tractament de les dades. Així en els índexs de *Lo Gay Saber*, Maria Carme Ribé identifica les aportacions poètiques, en prosa o les dramàtiques, a través de punts clau.

Carola Duran, en el seu treball sobre *La Renaixensa*, complementa l'índex ordenat alfabèticament amb aspectes clau que permeten localitzar debats i relacionar articles de diversos autors, però sobretot cal parlar també de l'índex complementari de matèries i autors, que ordena els articles per matèries i per autors, i al mateix temps els relaciona amb l'índex general, a través de l'ús del número d'ordre de l'escrit.

Maria Capdevila i Maria Carme Illa usen criteris molt similars en l'organització dels índexs de *L'Avenç*, ja que utilitzen l'alfabètic i el complementari de noms i matèries, però a més aporten un índex d'il·lustracions, un altre d'il·lustradors i per fi, un índex de primers versos, de gran interès literari.

La combinació del sistema exhaustiu alfabètic, juntament amb l'índex temàtic i d'autors, es configura com un sistema molt útil per al treball historiogràfic, ja que permet un ús prou flexible dels índexs de les revistes

analitzades. En tot cas, i amb vista al futur, caldria pensar en l'ús de suports informàtics que facilitessin la incorporació d'elements qualitius, d'imatges, reproduccions d'articles importants, de valoracions o resums i, en definitiva, un treball historiogràfic més acurat.

Cal destacar, abans d'acabar aquest escrit, la gran utilitat dels índexs com a eina complementària per a qualsevol investigació de caràcter historiogràfic que es vulgui inscriure en l'estudi de les idees, de la innovació literària o filosòfica, a la qual aspiraven els portaveus protagonistes dels quatre estudis tractats en aquest article.